

René Lafon zenaz zombait hitz

Jaunak:

Hizkuntzalari, euskaltzale eta euskalzain handi baten heriotzea deituratzen dugu. Batere uste ez ginuelarik, René Lafon itzali zaiku.

Eguberriz idatzi bainion orduan naukan ez-ontsa aipatuz, ihardetsi zautan: “Emadazu esku, elgar ulert dezakegu. Eritegian sartu naiz eta ohetik igortzen daukitzut bi lerro hauk. Egia erran, ez dakit xuxen zergatik hunat ekarri nauten. Medikuak dauka baditudala aspaldiko gaitz batek utzi omen daukitan errezelu batzu. Etxean, dionaz, ez daukidate emaiten ahal hemen ukanen ditudan artak. Goazen paso, berdin ez dut nehundik sofritzen, eta goxo-goxoa ilabete ondarreko arras sendatua izanen naizela...”

Esperantza horrekin ginaudelarik, otsailaren lauean, gertatu da Lafon jaunaren seme-orde Georges Beaudouin-ek letra batean aipatzen daukun ezin-bertzea: “Astelehen arratsaldea zen, eta antsia batek harturik, zombait minuta barne, ene aita juan zaiku, balditurik uzten gintuela. Ene amari bihotza gaizkitu zaio, eta ez zuelakotz jendeketarik jasaitzen ahalko, ehorzketak etxekoz etxeko egin ditugu kanpokorik deitu gabe...”

Horra heriotze hortaz dakidan guzia.

Bi hitz René Lafon-en bizitzeaz.

Girondako Mérignac-en sortu zen, Bordaletik sei kilometretan, 1899-ko aboztuaren 4. an.

Bigarren mailako ikaskuntzak egin zituen Bordaleko lizeetan.

1916. ean "Ecole Normale Supérieure" ikas-etxe nagusian on-hartua izan zen 17 urtetan.

1917. an, gerla baitzen, soldadu altxatu zuten.

Handik hiru urteren buruan filosofiako agregazionea irabazi zuen.

Geroztik filosofia erakasiko du, Alençon-en bi urtez, Pau-en hamar urtez, Bordaleko "Michel Montaigne" lizean lau urtez.

1937. an ardietsi du C.N.R.S. delakorat utz dezaten, "tesis" baten apailatzeko.

1939. an gerla: René Lafon igortzen dute artilleria-ko liotinant gisa.

Ondoko urtean alemanek presoner altxatzen dute eta 13 ilabete atxikitzen.

1941. eko abustuan, osagarri ttipikoa baitzen, utzi zuten Frantziarat itzul zadin.

Arcachon-en berriz, ere filosofia erakutsiko du bortz urtez (1943-1948).

1944. eko maiatzaren 2 an dotorgoa irabaziko du, tesis haundi bat aurkeztuz XVI garren mendeko euskal aditgaz.

1948. ko urrian harek idekiko du, Bordaleko Uniberzitatean, euskal mintzairer eta literaturazko irakaskuntza nausia, 21 urtez edukiko duena eta gure lagun Jean Haritschelhar jaunari utziko.

Erran gabe doa hainitz jakintsu-batasunetan barne zela, bai Frantzian, bai Belgikan, bai Rusian; asko eta asko aldizkaritan idazten zuena; bai Parisen, bai Donostian, bai Tolosan, bai Tiflizen, bai Salamankan; mintzaldi egiteko prest zagola ezker eta eskuin, berezki "Congreso"etan.

Mila arrazoinekin bildu zuen Euskaltzaindiak eta euskaltzain oso egin, bai euskal-hizkuntzalari gisa, bai Akitania euskal ohiaren seme gisa.

Gizonaz zer dioket? Ez handi, ez lodi, osagarri mendrekoa balinbazen ere, ordainez borondate hazkar baten jabe zen, langile amorratua. Zortzez zaukan izpiritu zalu xorrotxarekin aise bazeramatzan bere ikerketa guziak. Berekiko urratsetan gizon lañoa zen eta alegera, euskal kanta zaharren xaramelatzen laket zuena. Bertzalde arras familiakoa, amultsuki mintzatuko zitzaizuen bere hurrez bai eta haurren hurrez. Adixkideri, biziki atxikia. Gainera baketsua eta baketierra: bere idazkietan ez du behin ere nehor laidostatzen eta ixilik jasan ditu beti zonbaitek hartaz erran gaixtakeriak. Hots, bihotz onekoa zen osoki gure Lafon.

Bazaudezte behar bada nola filosofoa bilakatu zen hizkuntzalari eta euskalari.

Luze loakiket xeheki erraitea. Huna laburzki:

René Lafon-ek Platon-*ez* nahi zuen tesis bat egin, eta hortako, zuzen den bezala, haren mintzairer berezia barnatik ikeritu. Laster ohartu zen filosofo handiaren hiztegia ez zela osoki Mediterraneo itsas hegikoa. Harritua zagon, ezin asmatuz nundik zetorren berritasun hori. Dumezil-ek salatu zion Platon-en arbasoak Caucase-ko eskualdetik jautsi zirela Helada-rat, bere gisako ele hainitzekin.

Lafon-i piztu zitzaion Caucase-ko mintzaireren miatzeko tirria, bainan nola abia leku urrun hoietarat? Dumezil-ek ihardetsi zion ia Trombettik eta Marra hizkuntzalariek erakatsi daukute, *euskara* arras ahaide hurbila dela hango hizkuntzekin. Euskal-herria auzo-auzoan duzu. Zoazi harat eta lot euskarari!

Hamar urtez udan Larrañen ibili da gure Lafon, xuberoarren euskararen ikasten. Denbora berean liburuz-liburu Caucase-ko mintzaireren berri ere hasi zen biltzen. Emeki -emeki jabetu zen ez dakit zonbat hizkuntzaz: ulertzen zituen frantsesa, latina, greka, alemana, rusoa, kaskoina, espainola, angle-sa, zazpi euskal-herrietako euskalkiak, eta georgiarra arras

beretu zuen, haletan nun Georgiako gobernuak hari eman baitzion hango hiztegi nausiaren ikuskatzeko eta zuzentzeko lana.

Ez da harritzeko, Tiflis-eko Uniberzitateak "doctor honoris causa" izendatu baitzuen.

Alabainan Lafon-ek ikertu ditu euskararen zoko-moko gehienak: fonologia, hiztegia, dialektologia, deklinaziona, aditza, joskera, autore zaharren mintzairia (Leizarraga, Dechepare, Betolaza, Oihenart) bai eta literatura ere.

Frantzian, Presidentgo batzuekin, egin zuten halere "legion d'honneur" batasuneko zaldun.

Guk euskaldunek gogoan ginuen segur René Lafon-en alderako omen-aldi baten muntatzea: ez gira aski lehiatu, bizi zeno, alde guzietarat berduratuak zituen euskarari buruzko lan baliosen biltzerat eta liburutan argitaratzerat.

Agian, huts handi horren betetzeko, ezagutzak eta esker onak sustatuko gaituzte.

Ez da lan ezinezkoa: eskuetan baitugu urtez-urte bildurik, Lafon handi zenaren artikulu eta lan guzi-guzien zerrenda.

Bihotzak lagunt gaitzala!

PIERRE LAFITTE.